

Russiske efternavne

Olander, Thomas

Published in:
Maal & Maele

Publication date:
2016

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Olander, T. (2016). Russiske efternavne. *Maal & Maele*, 37(2), 27-30.

Russiske efternavne

Af Thomas Olander

Russisk og dansk

Redaktionen for *Mål & Mæle* interesserer sig for efternavne. I tidligere numre har man kunnet læse om forholdene i dansk »Er Olsen tykkere end Jensen« i 1. årg. nr. 2; om efternavne i 23. årg. nr. 2; og om efternavnenes historie i 35. årg. nr. 1). I dette indlæg skal vi ud over stepperne – til Rusland.

Rusland kan forekomme noget fjernt – der er 10.000 km fra Esbjerg til Vladivostok – og det russiske sprog kan virke fremmedartet. Men er det nu egentlig også det?

Russisk og dansk tilhører begge den indoeuropæiske sprogæt. Man skal bare 6.000 år tilbage i tiden – ikke meget i den store sammenhæng – så mødes forstadierne til russisk og dansk i et fælles grundprog. Den fælles forhistorie kommer bl.a. til udtryk i et stort antal ord der nedstammer fra dette fælles grundprog. Tag gode danske ord som *mor*, *bror*, *søster* og *datter* – på russisk hedder de *mat*, *brat*, *sestrá* og *dotj*. *Næse* hedder *nos*, *vand* hedder *vodá*, og en dansk *mus* er en russisk *mysj*. Det er ikke tilfældigt at de danske og russiske ord minder så meget om hinanden. Det skyldes at disse ord var til stede i det indoeuropæiske grundprog og har levet en rar og tryk tilværelse lige siden uden at blive skif-

tet ud med andre ord undervejs – kun en lydforandring i ny og næ og justeringer i bøjningen har gjort at ordene ikke er helt ens på russisk og dansk.

Også efter opløsningen af det fælles grundprog har forstadierne til russisk og dansk haft en del med hinanden at gøre. Selv om Rusland i perioder kan lade til at være isoleret fra Europa, viser det russiske sprog tydeligt at så alene står Rusland nu alligevel ikke. Ganske dagligdags ord som *rjukzák* 'rygsæk', *buterbród* 'smørrebrød', *graf* 'grave', *kartófel* 'kartoffel' og *parikmákher* 'frisør' (fra tysk *Perückenmacher*) viser at russerne ikke har været blege for at låne et godt ord fra tysk. Og et hav af lån fra fransk – fx *bagázj* 'bagage', *garázj* 'garage', *mébel* 'møbel', *restorán* 'restaurant' – er med til at give russisk et romansk pift.

Selv det kyrilliske alfabet, som kan virke fremmedartet, er en af de nærmeste slægtninge til vores eget latinske alfabet. Kyrillisk blev skabt for tusind år siden på grundlag af det græske alfabet, som også det latinske alfabet blev dannet ud fra, bare på et tidligere tidspunkt. Så det er ikke tilfældigt at bogstaver som A, E, O, M og T har nogenlunde samme lydværdi i det kyrilliske alfabet som i det latinske.

Russiske fornavne

Også russiske fornavne er mindre eksotiske end det umiddelbart ser ud. Mange af dem er lånt fra græsk og genfindes i dansk. Det gælder pige-navne som *Jeléna*, *Jekaterína* og *Irína* fra græsk *Helénē*, *Aikaterínē* og *Eirénē* – som vi har i dansk *Helene*, *Katrine* og *Irene*. Og det gælder drengenavne som *Iván*, *Pjótr* og *Fjódor* fra græsk *Iōánnēs*, *Pétros* og *Theódoros* – vores *Johannes* (og *Jens* og *Hans* osv.), *Peter* (og *Per*) og *Theodor*.

Andre fornavne har russerne snuppet fra os – eller rettere vores (sproglige) forfædre og -mødre. Således stammer typiske russiske drengenavne som *Ígor* og *Olég* fra *Ingvarr* og *Helgi*, og *Ólga* er såmænd den russiske udgave af *Helga*.

Efternavne dannet af fornavne og stednavne

Ser man nærmere på de russiske efternavne, bliver det klart at russisk også her er mindre eksotisk end man kunne tro. Mange efternavne er dannet ud fra fornavne – *Jensen*-typen. Her har vi *Ivanóv* af *Iván*, *Petróv* af *Pjótr* og *Aleksándrov* af *Aleksánder*. Også efternavne dannet ud fra stedsbetegnelser – *Østergaard*-typen – finder man i russisk: *Trubetskóv* fra byen *Trubtjévsck* og *Moskóvsckij* fra *Moskvá*.

Efternavne dannet af erhverv

Russerne har også professionsefternavne, af samme type som vores *Møller*. Blandt de udbredte af slagsen

er *Kuznetsóv* og *Kovaljóv*, der er afledt af to forskellige ord for 'smed', nemlig *kuznéts* og det ikke mere brugte *kovál*; de to ord er i øvrigt beslægtet med hinanden. Tilsvarende er *Médnikov* afledt af *médnik* 'kobbersmed'. Man kan også hedde *Popóv*, der er afledt af *pop* 'præst' (og ja, den russisk-ortodokse kirke tillader gifte mænd at blive præster), og *Ponomarjóv* af *ponomár* 'kirketjener, klokker'.

Andre professionsefternavne er *Khlébnikov* (af *khlépnik*, et gammelt ord for 'bager', der er afledt af *khleb* 'brød'), *Mjasnikóv* (af *mjasník* 'slagter', afledt af *mjásó* 'kød') og *Medvédnikov* (af et ord der betyder 'bjørnejæger, bjørnepelshandler', fra *medvéd* 'bjørn').

At russerne ikke altid har levet i fred og fordragelighed med omverdenen antydes af professionsefternavne som *Generálov*, *Grenadérov*, *Kapítánov*, *Komendántov*, *Majórov*, *Ofitsérov*, *Serzjántov* og *Soldátov*, der alle indeholder let genkendeligt lånestof. *Púsckin* er afledt af *púsckja* 'kanon'. I den mere fredelige ende af erhvervsefternavne dannet til låneord har vi *Fabrikántov*, *Muzykántov*, *Sekretarjóv*, *Senátorov*, *Sjtukatúrov*, *Studéntov* og *Sufljórov*.

Efternavne dannet af dyrenavne

En tand mere eksotisk er det at russerne har en udpræget forkærlighed for efternavne der er afledt af betegnelser for dyr, især fugle: *Gólubev* af *gólub* 'due', *Kulikóv* af *kulík* 'ryle',

Lébedev af *lébed* 'svane', *Sokolóv* af *sokól* 'falk', *Solovjón* af *solověj* 'nattergal', *Sorókin* af *soróka* 'skade', *Vorobjón* af *vorobėj* 'spurv'; og *Bobróv* af *bobr* 'bæver', *Kozlón* af *kozjól* 'gedebuk', *Medvédev* af *medvéd* 'bjørn', *Mýsjev* af *mysj* 'mus', *Orlóv* af *orjól* 'ørn', *Svínjin* af *svinjá* 'svin', *Vólkov* af *volk* 'ulv' (ja, de to sidste ord er beslægtet med de tilsvarende danske ord) og *Zájtsev* af *zájats* 'hare'. Listen over dyreefternavne er lang – intet dyr er for stort eller for småt. Selv et undseligt dyr som myggen, russisk *komár*, har fået et efternavn opkaldt efter sig – det er ikke ualmindeligt at hedde *Komarón* i Rusland.

Efternavne dannet af tilnavne

Det mest udbredte efternavn i Rusland er dog *Smirnón*, der er repræsentant for kategorien »efternavne dannet af tilnavne«. *Smirnón* kommer af adjektivet *smírnyj* 'rolig, fredelig', der indeholder præfikset *s-* og substantivet *mir* 'fred' eller 'verden', som også har givet navn til en rumstation. Andre positivt ladede navne inden for denne kategori er *Krasúkhin* af *krasá* 'skønhed', *Potjténnov* af *potjténnyj* 'agtværdig' og *Smélov* af *smélyj* 'modig'.

Anderledes faktuelle – og muligvis mere autentiske i deres oprindelse, tænker man – er efternavne som *Durnopjánov* af *dúrno pjányj* 'slemmt fuld', *Gorbatjón* af *gorbátjy* 'pukkelrygget', *Kudrjávtsjev* af *kudrjávyy* 'krøllet', *Tolstój* af 'fed', *Usatjón* af

usátyj 'som har et stort overskæg' og *Volosátov* af *volosátyj* 'behåret'. I den kulinariske ende finder man *Gribojédov* og *Morzzejédov* (af hhv. *grib* 'svamp' og *morzj* 'hvalros' efterfulgt af roden *jed-* 'spise') og *Kostoglóđov* (af *kost* 'knogle' og *glod-* 'gnave').

Det kunne blive en lang togtur med den transsibiriske jernbane hvis man delte kupe med de personer der har ført til efternavne som *Budarágin* (af *budarága* 'uroeligt menneske'), *Dudýkin* (af *dudýka* 'person som ustandselig sludrer'), *Pugatjénkov* (af *pugát* 'skræmme'), *Serdítjykh* (af *serdítjy* 'sur') og *Tjikhátjón* (af *tjikhát* 'nyse'). Til gengæld har folk med navne som *Bulgákov* (af *bulgá* 'uro, problemer'), *Dokúkin* (af *dokúka* 'irriterende adfærd, påtrængenhed'), *Grjaznón* (af *grjaznyj* 'beskidt'), *Pláksin* (af *plákat* 'græde'), *Prokúdin* (af 'gale streger'), *Nesmejánov* (af *ne* 'ikke' og *smejátsja* 'grine') og *Neumyvákín* (af *ne* 'ikke' og *umyvátsja* 'vaske sig') måske i virkeligheden ikke været så slemme som man kunne tro – tilnavnene som disse efternavne er afledt af, menes nemlig at være givet præventivt, altså for at forhindre at bærerne af dem skulle leve op til dem.

Til gengæld skyldes det fraværet af en anden form for prævention at man har skullet navngive børn født uden for ægteskab – de blev tit kaldt *Bogdán* 'givet af gud', og deres efterkommere kunne således bære efternavnet *Bogdánov*, der er temmelig udbredt.

Hr. Myggesen?

Som vi har set, er det russiske sprog mindre eksotisk end man kunne tro. Kulturelt har russerne dog alligevel på visse punkter fulgt andre veje end os andre, og det gælder så blandt andet traditionen for navngivning. Derfor byder russiske efternavne på

mange festlige indslag, som man kun kan savne herhjemme: Hvorfor har vi ikke en fru Bæversen og en hr. Myggesen, en fru Behåretsen og en hr. Beskidtsen, en fru Hvalrosspiseren og en hr. Irriterendesen, når russerne nu har dem?

*Thomas Olander,
lektor, ph.d., dr.phil.
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab
Københavns Universitet*

Anvendt litteratur

Dal, Vladimir. 1903–1909. *Tolkovyj slovar zjivogo velikoruskago jazyka Vladimira Dalja*. Tretje, ispravlennoje i znatjitelno dopolnennoje izdanije pod redaktsijeju prof. I. A. Boduëna-de-Kurtenë. 4 bd. S.-Peterburg & Moskva: M. O. Volf.

Unbegaun, Boris O. 1972. *Russian surnames*. Oxford: At the Clarendon Press.